

ГЛАВА 1. ТАНДЕМЪТ - КОИ СА ТЕ?

НИКОЛИНА ГЕОРГИЕВА

(04. 10. 1931 -27. 06. 2016)

„Във връзка с раздвоението у някои млади хора между кукления театър и драмата искам да им кажа, че ако има изкуство, което прави актьора равен на боговете - това е кукленото. Само там той може да превърне куклата в живо съществуване. Не трябва да се забравя обаче, че и боговете са се трудили, за да стане творението им добро. “

Николина Георгиева

Николина Георгиева пазеше чудесни спомени от детството си, но най-много ме впечатли уменията ѝ увлекателно да ги разказва!

„Никога не съм осмисляла детството си, но много се радвам, че ме връщаш към него. Защото за мен това беше най-най-най-хубавият период от живота ми. Карлово, родното ми място и околността, е най-хубавото място на земята. И Балкана - най-красивият. И Сучурум - най-големият водопад, до който татко ме разхождаше всяка неделя. По-късно, когато отидох до Ниагара, останах леко разочарована, защото макар и огромен, беше нисък почти като бента на река Росица, а водата на Сучурум падаше от високо. А как ухаеха карловските рози! И какъв сладкодумен разказвач беше баща ми! И какви игри и залъгалки знаеше от родопското си село! Сега си давам сметка, че народът не ги е измислил току-така, а за да се създадат говорни и двигателни навици у децата чрез играта. И това да става неусетно, без дидактика. Винаги съм искала да ги кажа някому и ето, този случай дойде:

*Еленица, плетеница,
До козаря, до мъзаря,
Чан, чин, читурец,
Мартин, Трифон, краставичка.*

Чуваш ли какво прекрасно упражнение е това за изговор на съгласните? При разиграването на тези залъгалки всички деца слагат ръцете пред себе си. Едно от тях „брои“, т.е. изговаря залъгалката, като при всяка дума докосва поредния пръст на ръката си. На който пръст свършва броенето, той трябва да се сгъне... Хайде опитай се и ти да сгънеш един по един пръстите си! Не е лесно, разбира се, но е чудесно упражнение за кукловодите първа година.

Имаше специални залъгалки за правилен изговор на Л, В и Р. Нали при разиграването на тези залъгалки, ако вместо Л - кажеш В, всички деца ще ти се смеят? А моят внук, когато беше малък, владееше безупречно всички електронни игри, но дали казваше: „Ела тук!“ или „Ева тук!“, беше му все едно.”¹

Всичко при Николина беше свързано с театъра и най-вече с педагогиката за куклен театър. Всяко впечатление, всеки спомен се превръщаше в урок, в търсене как актьорът за куклен театър да придобие повече умения.

Преди да навърши шест години, семейството на родителите ѝ се премества в София. Малкото момиченце отдавна държи със слабичките си ръчички малка детска цигулка и дори свири на нея. Тъкмо по това време Николина тръгва на забавачница (сега детска градина - бел.К.И.).

„Това беше най-големият университет, който съм завършила. Причината беше моята детска учителка г-ца Бизева, която за мен беше почти вълшебница. Тя ни учеше на всичко - и пеене, и рисуване, и приложно изкуство, и театър, и домакинство, и смятане, и какво ли още не, но не като задължителна програма, а по избор. Поклон пред г-ца Бизева! Тази изключителна учителка ни създаде усещането за свобода, за избор, затова че аз съм човек, който има право да избере онова, с което ще се занимава или забавлява.“²

Още в тази крехка възраст на децата се дава свободата да изявят таланта си, което по-късно да ги насочи професио-

¹ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

² Пак там.

нално. Прекъсвам разказа на Николина с коментара си, защото по-късно, вече като педагог, тя продължава подхода, наследен от нейните учители. Никога не отхвърляше студентите, в които забелязваше друг, по-силно изявен от актьорския им талант, а деликатно ги насочваше. Същото правеше и Илков, само че побезкомпромисно.

„Провървя ми и когато постъпих в първо отделение на уще „Антим I” при най-добрия учител на земята - Петър Стоянов. Той създаваше атмосфера на пълно равенство и справедливост. Това че едни са по-богати, а други - по-бедни, за него нямаше никакво значение. Единственият критерий, който определяше отношението му към нас, беше качеството, трудолюбието. Тези, които бяха по-заможни, участваха в покупката на дрехи и помагала за другите. Но това не се разгласяваше. Важното беше, че всички имахме устни хармонички, всички ходехме с черни престилки и бели кички.“³

Пак в същото училище учител по пеене е Бончо Бочев, който вече е създал своя известен хор на славейчевата. А Борис Тричков - известен музикален педагог - провежда показни часове на своята музикално-педагогическа система. *„Това беше нещо забележително. Благодарение на нея ние всички в отделението свирехме на устни хармонички и пеехме по ноти“⁴* Такава е оценката на Николина Георгиева за тези занимания. Тя е още в отделенията (началното училище от I до IV клас), когато в учебния процес се въвежда този метод. Николина е постоянният демонстратор на тази методика, а целта на обучението се състои в това, да развива подсъзнателно музикалност и ритмичност у децата. Затова почти винаги в часовете по пеене, особено при „височайшо” посещение на инспектори, малката Николина е извиквана пред дъската. Тя застава гърбом. Учителката сочи с показалката различни тонове или дори мелодии, а ученичката трябва да ги познае и повтори, но сега вече с имената на тоновете.

³ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

⁴ Пак там.

От софийския си период малката Николина има и друго чудесно преживяване. А то е свързано с честването по случай 70-годишнината на големия български композитор Добри Христов, състояло се в ч-ще „Алеко Константинов”, София. Николина изпява песента „Ах, имал дядо бял козел”. *„Аз събрах много оващи. - спомня си с удоволствие Николина - Дори бяха казани думите: „Това момиченце ще стане артистка”. От този момент няха никакво колебание, че именно такова бъдеще ме очаква. Тогава за пръв път разбрах, че съществува и инструмента пиано, освен мандолината на карловските ни съквартиранти, моята детска цигулка и кавала на татко.”*⁵

Тържеството в чест на Добри Христов толкова се харесва, че през есента се повтара по искане на тези, които не са могли да присъстват. Поканват и Николина като изпълнител, и я питат дали си спомня песента. *„Аз кимам утвърдително, но ме е срам да призная, че не си спомням последния куплет. И когато на самото тържество стигам до него, пак нищо не ми идва на ум. Пианистката обаче си свири и аз на фона на музиката започвам да разказвам: „... и тогава дядото отишъл в гората да търси своя козел и намерил само чифт...” и довършвам, изпявайки само думата „рога”. А вместо да ми се скарат и Бончо Бочев, и Добри Христов ме похвалиха, че като уличния певец Бай Паруш мога хем да разказвам, хем да се закача на музикалната фраза.”*⁶

Тези преживявания, изпитанията през които минава, както и уроците, които получава от своите учители, имат важно значение, особено в педагогическите ѝ търсения относно създаването на специфична методика за обучението на актьори за куклен театър.

Годините минават. Семейството, подгонено от бомбардировките над София, се премества да живее в Севлиево. Николина Георгиева е не само отличничка в девическата гимназия, където учи, (тогава момчетата и момичетата учат

⁵ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

⁶ Пак там.

в различни училища), но тя е най-редовен участник във всички видове ученическа самодейност. Успоредно с Николина, само че в мъжката гимназия, учи Пеньо Пенев - бъдещият „работнически поет“, чийто лиричен талант се проявява още в ученически години. Но как амбициозните Николина и нейните съученички ще се съгласят с превъзходството на едно момче? Още повече, че темата за равнопоставеността между мъжа и жената е актуална. Момичетата „запретват ръкави“ и редят ли редят стихове... кога по-сполучливи, а друг път и те не си ги харесват. Но все пак, за да не отиде труда на девойките напразно, по педагогически съображения, учителите като арбитри редуват наградите така: един път на първо място е съставът на Пеньо, а следващия - на Николина. Тя твърдеше, че абсолютно нищичко не помни относно конкурсните стихове, реалните резултати от тези „битки“ или следващите ги емоции. Съмнявам се, че е точно така. Дори да помни, едва ли би си позволила да затъмни и с едно невинно петънце славата на изгрелия с такава сила поетичен талант на Пеньо Пенев. Но тези, които я познаваме лично, не може да не си спомним с умиление и усмивка, как умело прикриваше ироничните си забележки и впечатления зад съчинени в момента стихове, които рецитираше с патос.

Така неусетно и щастливо настъпва края на гимназиалното време. И тогава Николина решава да отиде учителка в едно село, скътано в пазвата на Тетевенския балкан. Кое е логично решение след срещата с педагози от такава висока класа като нейните. Там обаче нещо се отрищва в гърдите на момичето - *„една волност, едно желание да прегърна целия свят, една непреодолима жажда за работа, за творчество“*.⁷ На педагогическия съвет, на който се обсъжда програмата за работа в училището, Николина за радост на своите колеги, проявява интерес към по-голяма част от преподаваните предмети. А колкото до извън задължителните занимания, ентузиазмът ѝ е неударжим. Накратко, цялата художествена самодейност на училището, която всъщност обхваща и тази на селото, ляга на плещите ѝ.

⁷ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

Но и тази година бързо се изнизва. Настъпва отново време за решаване на проблема с бъдещето. Николина е твърдо реше на да следва ВИТИЗ.⁸ ⁹ Родителите ѝ се колебаят. Но най-непреклонна е баба ѝ. Тя в никакъв случай не е съгласна внучката ѝ да става „карагьозчийка“. По-късно (2013) Николина споделя: *„Този народен театър не тръгва, защото отношението към турците се е пренасяло и върху Карагьоз. Моята баба, която е живяла през турско, като разбра, че искам да уча в театрална академия, жената получи шок - Карагьозчийка! Да ставам карагьозчийка?! - това е обида за рода, за съсловието - много презряно.“*⁹ Винаги, когато споменава баба си, Николина с много смях коментира думата „карагьозчийка“, проявявайки цялото разбиране към позицията на баба си. Момичето обаче е категорично. Преборва се за решението си.

Ето я в София . Тук никого не познава. Дори до сградата на ВИТИЗ се добира с питане. Както винаги и тогавашните кандидат-студенти се събират, общуват шумно като стари познати. Така непринудено с кандидатите за бъдещи артисти общуваха и преподавателите. Владимир Каракашев¹⁰ ¹¹ като разбира, че идва от Севлиево, направо и с приятелски леко ръзък тон ѝ задава въпроса: *„Ти Пената, Пената познаваш ли?“* „А аз не мога да разбера какво ме пита“.¹¹ - откровеничи Николина, без да крие своята тогавашна неориентираност.

В канцеларията на театралния институт ѝ обясняват в какво ще се състои изпитът. Най-напред ще има писмена работа върху гледан спектакъл. Това е чудесно - тя е гледала постановките на Габровския театър, когато той е гостувал в Севлиево и си мисли, че всички кандидат-студенти ще отидат заедно да гледат някой спектакъл и после ще пишат за него.

⁸ВИТИЗ - Висш институт за театрално изкуство, сега НАТФИЗ - Национална академия за театрално и филмово изкуство.

⁹ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

¹⁰В онези години Преподавател, а по-късно професор по Руска литература и театър във ВИТИЗ. Той имаше своеобразен говорен проблем, който звучеше като фъфлене и е труден за предаване писмено - бел.К.И.

¹¹ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

Предположенията ѝ се оказват неверни. Въпреки изненадата тя е спокойна, защото има твърде много разсъждения върху гледаните габровски постановки. На другия ден така усърдно изписва лист след лист, че сигурно е затруднила преглеждащите с обемистото си съчинение.

През 1950 година, още при първото си кандидатстване, Николина е приета в класа на професор Георги Стаматов. Обаче след междуособни борби в Института се оказва, че класът завършва под художественото ръководство на професор Боян Дановски.

През четвъртата година на следването си Николина трябва самостоятелно да режисира спектакъл. Тя си харесва една не толкова известна пиеса - „Сеньор Торедо“ - на Голдони, към когото чувства някакво особено привличане. „...епостановката на комедията на Голдони Н. Гзоргиева изяви предпочитанията си към други методологически принципи на театралната режисура. Успоредно с изграждането на пълнокръвни сценични образи, убедителни в органиката на своята сценична изява, тя разкри яркостта на творческото си въображение и в сферата на идейно-образното внушение на спектакъла, в богатото изобразително решение на неговата пластическа партитура. В тази постановка тя демонстрира разточителство на хрумванията, на импровизациите, на ритми- зираните мизансцени, обединили в своята изразителност и принципите на драматичното изкуство, и подвижността, синтезираността на пантомимичните театрални форми”.¹²

Чрез тази рецензия виждаме как свободомислието от предучилищното и училищно възпитание на Николина намират своето място, своята изява.

„Като гледа репетициите и вече готовите ми работи, Боян Дановски - моят курсов ръководител - каза: „Момиче, ти имаш по-особено въображение. Куклен театър гледала ли си? Тук на „Руски“¹³ има един куклен театър на Мара Пен-

¹² Ана Иванова, „Николина Георгиева”, сп. „Театър”, кн. 3 - 1980, стр. 10 -12

¹³ Така софиянци наричаха бул. „Цар Освободител” в центъра на София.

кова. Защо не отидеш да видиш какво правят там?” А аз не мога да разбера комплимент ли е това или начин деликатно да ме отстрани. - признава Николина Георгиева. - Дановски ми казваше, че със склонността ми към приказното, към поетичното, към не съвсем реалистичното в мизансцена, няма да ми е леко в драмата. Съображенията му бяха изказвани искрено, със загриженост, но аз продължавах да недоумявам”.¹⁴

Още неизлязла от шока след този разговор, за всеки случай, Николина решава да се вслуша в съвета на професора. Но става още по-голяма бъркотия в мислите ѝ. Така или иначе тя не успява да види нито едно представление на въпросния театър: веднъж причина е турнето му, следващият път се случва нещо друго...

„... Куклен театър бях гледала някога като дете. Тогавата бях поразена от чудото на оживелите кукли. След края на представлението стоях като омагьосана и не исках да си тръгна - чаках да видя къде ще отидат и какво ще правят куклите. Нали са живи?”^{15 16}

Неуспяла да се свърже с посочения от професора ѝ куклен театър, Николина става щатен режисьор на Габровския драматичен театър. За своя дипломна работа избира „Боряна” на Йордан Йовков. В актьорската игра се стреми към по-висока степен на условност. Сценографското решение също предразполага към такова изискване. Но професор Георги Костов, който е в комисията по приемане на дипломната работа, изказва мнение, че това е формализъм. Може би тази ситуация е имал пред вид и Боян Дановски, когато е предупреждавал, че професионалната ѝ съдба в драматичния театър няма да бъде лека. *„Но хубавото беше, че поне беше посял в съзнанието ми мисълта за кукления театър.”¹⁶* - заключава Николина с позитивния си начин на мислене.

¹⁴ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Пак там.

Тя успява да види представление на ЦКТ чак след време, когато вече работи като щатен режисьор в Габровския драматичен театър, щастливо е омъжена за виолончелиста Марин Иванчев, става майка на малката Ивелина и предстои събиране на младото семейство в София, където работи съпругът ѝ.

През това време Народния куклен театър (сега Столичен) се сдобива със собствен салон в Комплекса „Заимов“ (сега „Янко Сакъзов“).

„След като мина майчинството ми, някак естествено проявих интерес към кукленото изкуство. Гледах 2-3 спектакъла, които не намалиха колебанията ми. Но когато видях „Макс и Мориц“ под режисурата на Атанас Илков, усетих театъра, за който съм мечтала. Този спектакъл ми разкри нови, неподозирани възможности на кукленото изкуство и ми подсказа, че това изкуство заслужава човек да му се посвети, да го опознава и създава”¹⁷ - заявяваше Николина Георгиева с твърдата убеденост, че изборът ѝ да се посвети на кукления театър е напълно оправдан и съвсем сполучлив.

И така Николина Георгиева постъпва в ЦКТ като щатен режисьор. Годината е 1959-та.

„Аз влязох в кукления театър със самочувствието на човек, който ще подпомогне професионалното му израстване. С други думи има на какво да уча куклените актьори. Много скоро обаче стана ясно, че самата аз трябваше да се уча от тях. Трябваше да усвоявам един съвсем нов, различен изразен език, едно ново изразно средство, каквото е Нейно Величество Куклата. И до сега пазя в сърцето си огромна благодарност към първомайсторите на това изкуство. Кукленият театър беше един оазис на творческа свобода, в който и най-фантастичните замисли могат да бъдат осъществявани. И най-големият парадокс беше в това, че точно ние с Атанас Илков, завършилите драматична ре-¹⁷

¹⁷ Личен архив на К. Илкова - Разговори с Н. Георгиева.

жисура, се захеме с неистова енергия да освобождаваме кукления театър от подражание на драматичния, да се борим за създаване на нова естетика, присъща само на куклата и продиктувана от нейните неограничени възможности".¹⁸

Това са мисли на Н.Георгиева, които в дългия ѝ професионален път се превръщат в житейско кредо. Тази ѝ способност да признава откровено незнанието и неразбирането си, подпомага търсенията ѝ при създаването на бъдещата методика за обучение на кукловоди .

Николина е вече в кукления театър, където съдбата ѝ се преплита с тази на Атанас Илков.

Катерина Илкова, из книгата "Тандемът - как се създаваше първата методика за професионално обучение на актьори"